
Input Bureau Clara Wichmann voor rondetafelgesprek Gecombineerde Geslachtsnaam
Bijdrage door mr. L. Bryk, hoofd strategische rechtszaken bij Bureau Clara Wichmann

Met de invoering van de Wet Introductie Gecombineerde Geslachtsnaam op 1 januari 2024 is het mogelijk geworden kinderen een gecombineerde geslachtsnaam te geven. Hoewel deze wetgeving een stap zet richting meer gelijkwaardigheid tussen ouders, kent zij fundamentele tekortkomingen. Zo is de vangnetbepaling in strijd met nationaal en internationaal recht en werden vrouwen disproportioneel getroffen door gebreken in de overgangsregeling. Hierdoor is het voor veel moeders feitelijk onmogelijk gebleken hun geslachtsnaam toe te voegen aan die van hun kind. Een aanpassing van de wetgeving met een verbeterde overgangsregeling is noodzakelijk om materiele gelijkwaardigheid tussen en mannen en vrouwen op dit vlak te bewerkstelligen.

Het belang om de huidige wetgeving aan te passen

In 2024 ontving Bureau Clara Wichmann (BCW) signalen van vrouwen die problematiek ondervonden van de nieuwe wetgeving en overgangsregeling. Via een online formulier deelden 104 personen met BCW hun ervaring, waarvan 102 vrouwen. Uit de gedeelde ervaringen blijkt dat vrouwen disproportioneel door de overgangsregeling werden getroffen. Ook uit de jurisprudentie van de afgelopen 1,5 jaar blijkt dat voornamelijk vrouwen tegen de wetgeving aanlopen. Van de 33 direct relevante zaken waar BCW zicht op heeft, zijn 31 zaken door vrouwen aangespannen.

Uit de ervaringen die met BCW zijn gedeeld blijkt dat de volgende overwegingen meespelen bij de wens van vrouwen om hun geslachtsnaam toe te voegen aan de geslachtsnaam van hun kind:

- het is een uiting van de gelijkwaardigheid van vrouwen en mannen. Deze waarde willen vrouwen ook aan hun kinderen doorgeven;
- een gecombineerde geslachtsnaam uit dat kinderen met beide ouders verbonden zijn;
- beide geslachtsnamen spelen een belangrijke rol in de identiteit van het kind;
- ook bij scheiding is het belangrijk dat kinderen zich onderdeel weten van beide gezinssystemen. Bij scheiding draagt het eraan bij dat een kind niet voor een ouder hoeft te kiezen en zich met beide families kan identificeren;
- vrouwen hechten waarde aan hun geslachtsnaam en willen deze ook kunnen doorgeven, net zoals de man;
- de geslachtsnaam kan een culturele lading hebben die men wil doorgeven, bijvoorbeeld in het geval van een bi-culturele achtergrond;
- als de vader maar beperkt of niet in beeld is, is het extra schrijnend als de moeder haar geslachtsnaam niet kan toevoegen; en
- erkent het gezinssysteem en brengt praktische voordelen met zich in het kader van reizen, ziekenhuis bezoeken, school, opvang, huisarts etc.

Vangnetbepaling van artikel 1:5 lid 5 BW in strijd met nationaal en internationaal recht

De huidige vangnetbepaling van artikel 1:5 lid 5 BW bepaalt dat bij geen naamskeuze het kind automatisch de geslachtsnaam van de vader krijgt als het kind met beide ouders in familierechtelijke betrekkingen staat. Deze bepaling is in strijd met het recht op gelijke behandeling van mannen en vrouwen, met artikel 1 Grondwet, artikel

8 jo. 14 EVRM, artikel 26 IVBPR en artikel 16 lid 1 (g) VN-Vrouwenverdrag.¹ Bovendien houdt deze vangnetbepaling genderstereotypering in stand. Het niet aanpassen van de bepaling en het nalaten van maatregelen om stereotypering uit te bannen is in strijd met artikelen 2 en 5 VN-Vrouwenverdrag. In 2001 heeft het CEDAW-comité haar zorgen geuit over deze vangnetnorm en in 2007 en 2010 hierover gerappelleerd.² Het College voor de Rechten van de Mens adviseerde al in 2022 om de vangnetregeling seksneutraal te maken.³

Problematiek van de overgangsregeling

De overgangsregeling heeft in de praktijk geleid tot een ongelijke uitwerking, met name voor vrouwen. Het eerste probleem was dat de regeling een verklaring vereiste van de andere ouder als een ouder zijn of haar geslachtsnaam wilde toevoegen aan de geslachtsnaam van het kind. Omdat in de praktijk vaak de geslachtsnaam van de vader is toegekend, wegens onder meer traditie, gewoonte en machtsverhoudingen moesten voornamelijk vrouwen hun (ex)partner vragen om toestemming om hun geslachtsnaam toe te voegen. Van de 104 mensen die zich tot BCW wendden waren 102 vrouw. Van de 104 vrouwen hebben 92 vrouwen hun (ex)partner toestemming gevraagd om hun kind een gecombineerde geslachtsnaam te geven. 87 van deze 92 vrouwen kregen die toestemming niet van hun (ex-)partner.

Redenen voor weigering van toestemming waren vaak: traditie, persoonlijke voorkeur van de vader, of simpelweg een weigering. 12 vrouwen gaven aan hun (ex-)partner niet om toestemming te hebben gevraagd. Redenen hiervoor waren dat zij de verhouding met hun (ex-)partner niet verder onder druk wilden zetten, zij overtuigd waren dat hun (ex-)partner niet wilde meewerken, zij geen contact meer met hun (ex)partner hadden, er sprake was van intieme terreur, en angst voor negatieve invloed van het verzoek op lopende rechtszaken over bijvoorbeeld omgangsregelingen.

Het tweede probleem van de overgangsregeling was het ontbreken van een geschillenregeling. Ouders konden de rechter niet om vervangende toestemming verzoeken wanneer de andere ouder niet instemde. Veel vrouwen werd dan ook afgeraden een procedure te starten aangezien de wet geen geschillenregeling bood. Vrouwen die toch een procedure startten zijn bijna allemaal niet-ontvankelijk verklaard dan wel is hun verzoek afgewezen waarbij werd verwezen naar het ontbreken van een geschillenregeling. Nu een geschillenregeling ontbreekt, kunnen deze vrouwen wens om hun geslachtsnaam toe te voegen aan de geslachtsnaam van hun kind blijvend niet realiseren. In 3 zaken heeft de rechter vervangende toestemming geboden voor de naamswijziging route via Justis. Echter de vereisten die de Justis route stelt, maken dat deze route voor vrouwen met kinderen jonger dan vijf jaar geen optie is. Bovendien moeten hoge leges voor deze route worden betaald en is gesubsidieerde rechtsbijstand geen optie. Dit treft vrouwen extra zwaar mede omdat dit verzoek vaak voor zal komen na scheiding en vrouwen bij en vlak na scheiding vaak met hogere kosten worden geconfronteerd en aan koopkracht inleveren. Het ontbreken van een geschillenregeling maakt inbreuk op artikel 6 en 13 EVRM. Aangezien vrouwen hierdoor disproportioneel worden getroffen is daarbij sprake van een schending op grond van artikel 14 EVRM.

¹ In (León Madrid/Spain) EHRM 26 oktober 2021, ECLI:CE:ECHR:2021:1026JUD003030613 oordeelde het EHRM dat de Spaanse vangnetnorm waarbij het uitgangspunt was een gecombineerde geslachtsnaam waarbij de naam van de vader als eerste geslachtsnaam geldt en waarbij geen mogelijkheid was om van deze volgorde af te wijken, in strijd is met artikelen 8 en 14 EVRM.

² CEDAW Report twenty-fourth session 15 January 2001-2 February 2001 Supplement No. 38 (A/56/39), p.67 nr. 224, zie ook nr 38 in https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cedaw25/TheNetherlands_Final.htm. Concluding Observation CEDAW, CEDAW/C/NLD/CO/4, 2 februari 2007, p. 6 nrs. 33 en 34, en Concluding Observation CEDAW, CEDAW/C/NLD/CO/5, 5 februari 2010, p. 3, nr. 10.

³ Brief College voor de Rechten van de Mens 25 oktober 2022 aan de Eerste Kamer.

De oplossing naar een gelijkwaardig en discriminatievrij systeem

Om te komen tot een gelijkwaardig en discriminatievrij systeem van naamskeuze en naamswijziging zijn aanpassingen nodig:

- Bij naamgeving van kinderen zou het uitgangspunt de gecombineerde geslachtsnaam in alfabetische volgorde moeten zijn, als ook wanneer ouders geen keuze maken.
- Een verbeterde overgangsregeling is nodig. Deze zou het mogelijk moeten maken dat kinderen geboren vanaf 1 januari 2016 en voor het tijdstip van inwerkingtreding van de wet alsnog een gecombineerde geslachtsnaam kunnen krijgen. Daarbij moet het voldoende zijn dat de ouder wiens naam nog niet is doorgegeven dit verzoekt. Instemming van de andere ouder zou alleen vereist moeten zijn in uitzonderlijke situaties, bijvoorbeeld wanneer de verzoekende ouder geen gezag heeft of er geen sprake is van een gezinsband. In die gevallen moet vervangende toestemming via de rechter mogelijk zijn.
- Tot slot kan overwogen worden om bij het beëindigen van de relatie terug te vallen op een gecombineerde geslachtsnaam voor het kind. Wanneer ouders uit elkaar gaan staan partners vaak niet langer onder elkaars invloedssfeer. Bovendien benadrukt de gecombineerde geslachtsnaam dat kinderen met beide ouders verbonden zijn.